

УДК 94(65):355.48:329.055.1 "1960/1962"

Євгеній Брагар, Ольга Сухобокова

ПОЛІТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ АЛЖИРСЬКИХ УЛЬТРАКОЛОНІАЛІСТІВ НА ОСТАННЬОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ (1960–1962 РР.)

У статті аналізується діяльність ультраправих профранцузьких політичних сил – так званих "ультраколоніалістів" на останньому етапі національно-визвольної боротьби в Алжирі (1960–1962 рр.). Особливу увагу приділено аналізу чинників, що обумовили консолідацію "ультра" та створення Фронту французького Алжиру (1960 р.) і Таємної воєнізованої організації (1961 р.). Водночас у статті простежено еволюцію тактики політичної діяльності ультраколоніалістів, її радикалізацію, перехід до організації збройної боротьби та терору.

Ключові слова: алжирські ультраколоніалісти, "ультра", війна за незалежність Алжиру, Фронт французького Алжиру, Таємна воєнізована організація.

Актуальність проблеми визначається тим, що війна за незалежність в Алжирі належить до найцікавіших та найважливіших сторінок історії не лише Алжиру, Франції чи деколонізації Африки, а й всесвітньої історії ХХ ст. в цілому. Проте, незважаючи на постійний інтерес до цієї теми, її вивчення ще не завершено. Зокрема, малодослідженим (а у вітчизняній історіографії – практично недослідженим) аспектом досі залишається діяльність ультраколоніалістів як третьої сили у протистоянні алжирського національно-визвольного руху та метрополії.

Наукова новизна полягає у тому, що у публікації проаналізовано роль та місце ультраколоніалістичних організацій в суспільно-політичному житті французького Алжиру на останньому етапі алжирської війни (1960–1962 рр.). Доведено, що політичні організації ультраколоніалістів стали важливим чинником французько-алжирського конфлікту, які своїми діями поглиблювали кризу та провокували ескалацію збройної боротьби.

Основна мета публікації полягає у дослідженні ролі ультраколоніалістських організацій у війні за незалежність Алжиру.

Завдання дослідження: аналіз основних форм та методів діяльності провідних організацій ультраколоніалістів, визначення її впливу на відносини між національно-визвольними силами Алжиру і владою метрополії та вирішення "алжирського питання" в цілому.

Окремі аспекти сформульованої проблеми розкрито в узагальнюючих дослідженнях алжирської війни (1954–1962) [1–3] та національно-визвольних рухів у Північній Африці [4–5], а також працях, присвячених ключовим проблемам суспільно-політичної історії Франції й Алжиру [6–7]. Переважно, це роботи радянських, російських та західноєвропейських дослідників. Водночас, в українській історичній науці проблема війни за незалежність в Алжирі не отримала комплексного висвітлення, а роль у ній ультраколоніалістів досі не постала як окрема проблема.

Початок 1960-х рр. відзначається загальним посиленням радикальних рухів у усьому світі. У Франції це проявилось особливо яскраво через особливості попереднього суспільно-політичного розвитку, а також втрату колоніальних володінь, перманентну політичну кризу, кульмінацією якої стало падіння Четвертої Республіки у травні 1958 р. Водночас це стало однією з провідних тенденцій суспільно-політичного життя і французьких колоній, насамперед французького Алжиру, у якому розгорілася найкровопролитніша в Африці війна за незалежність (1954–1962 рр.).

Це обумовлено історичним розвитком французького Алжиру, який, по суті, був переселенською колонією при збереженні більшості тубільного населення. Ще під час колонізації тут сформувався потужний та впливовий в економічному і політичному плані прошарок французьких "ультра", які відігравали важливу роль в суспільно-політичному житті як колонії, так і Франції. Здебільшого це були вихідці з Європи – так звані "франкоалжирці" або "колони", чимало із них були нащадками перших колоністів, хоча серед них було досить багато євреїв-сефардів та мусульман-землевласників. Політичної ваги "ультра" додавало те, що вони відігравали значну роль в управлінні колонією, посідаючи ключові посади у колоніальній адміністрації та збройних силах. В основі їх ідеології лежали консервативні переконання, орієнтація на метрополію та сприйняття Алжиру як своєї батьківщини. Відтак політична діяльність алжирських "ультра" скеровувалася на збереження Алжиру у складі Франції.

З початком війни за незалежність Алжиру (1954–1962 рр.) вони перетворилися на крайню радикальну силу, яка не лише підтримувала найжорстокіші дії французької армії проти алжирських партизанів, а й вимагала ще рішучішого придушення національно-визвольного руху. Із розгортанням останнього спостерігалася радикалізація "ультра": від політичних заяв та спроб

нейтралізувати сили Фронту національного визволення (далі – ФНВ) вони перейшли до організованої, у тому числі до збройної боротьби. Так, спроба військового перевороту "ультра" у травні 1958 р. суттєво поглибила суспільно-політичну кризу в метрополії та призвела до падіння Четвертої республіки у Франції.

Подальший розвиток подій – встановлення П'ятої республіки у Франції в червні 1958 р. та обрання Президентом Шарля де Голля, що стало початком політики деколонізації, – не виправдала їх сподівань. Президент Франції, якого вони вважали ледь не єдиним, хто зможе утримати Алжир, усвідомлював невідворотність відокремлення колонії, тому намагався скерувати цей процес на забезпечення політичних та економічних інтересів Франції, за його висловом, "піти з Алжиру, щоб залишитися там назавжди". Основні положення цієї політики викладено в офіційній заяві Ш. де Голля 16 вересня 1959 р., у якій він вперше заявив про "самовизначення" Алжиру. Водночас, аби схилити ФНВ до переговорів, французька армія розгорнула широкомасштабні бойові дії та майже повністю придушила повстанський рух в Алжирі [5, с.189–190].

Дисонанс через здавалося б непослідовні дії Ш. де Голля, а колоністи вважали, що здобута перемога над націоналістами виключає переговори з ними щодо "самовизначення", призвів до подальшої радикалізації "ультра" та остаточного розриву з владою метрополії. Таким чином, алжирські ультраколоніалісти постають як цілком самостійна політична сила, інтереси якої суперечили офіційній політиці Парижа. Конфлікт інтересів влади Франції та "ультра" неминуче вів до протистояння. Так, у січні 1960 р. в Алжирі відбулася спроба повторення травневого путчу 1958 р. – "тиждень барикад" (24–30 січня 1960 р.). Утім, вона виявилася невдалою і спричинила репресії проти лідерів антиурядового заколоту. Низку організацій заборонили, зокрема "Народний рух 13 травня", "Французький національний фронт", "Комісію згоди національних рухів", "Рух за створення корпоративного режиму", "Націоналістичний рух студентів", "Допомога та захист". Заарештовано керівників повстання – студентського лідера П'єра Лагайярда та "сеньйора колонізації" Алена де Серенї, а також одіозних французьких політиків Б'яджі та Ле Пена. Низку офіцерів, у тому числі генералів – учасників заколоту – позбавили звань і посад. Значна частина діячів ультраколоніалістського руху, насамперед деякі лідери повстання (Ж. Ортіз, Р. Мартель, Р. Лак'єр) виїхали із Алжиру та продовжити свою діяльність в еміграції [4, с. 6; 7, с.156].

Саме внаслідок цих подій відбулася консолідація алжирських "ультра", що стало визначальною рисою завершального етапу діяльності алжирських колоністів у 1960–1962 рр. Неможливість легалізації діяльності спричинила перегляд їх тактики – вони переорієнтувалися на підпільну діяльність, очікуючи слушного моменту для активних дій та періодично поширюючи антидеголлівські листівки. Водночас, по мірі поступального процесу врегулювання "алжирського питання" та під впливом деколонізації Африки, саме у 1960 р. незалежність здобули 17 країн континенту ввійшов в історію як "рік Африки", вони активізувалися. Як випробування сил та з'ясування потенціалу для нового загальноалжирського повстання варто розцінювати їх акцію навесні 1960 р. Так, 13 травня 1960 р. – у другу річницю початку повстання 1958 р. – ультраколоніалісти здійснили спробу організувати загальний страйк у м. Алжир, розповсюдивши у місті агітаційні листівки із закликами до громадянської непокори. У той же день кількості активістів освистали генерального делегата уряду М. Делувріє під час огляду французьких військ, розквартированих у м. Алжир [6, с.72–73].

Консолідація ультраколоніалістських сил у цей період набула конкретних організаційних форм. Так, 16 червня 1960 р. створено "Front Algérie Française" ("Фронт Французького Алжиру", далі – ФАФ), до якого увійшли або солідаризувалися із ним усі угруповання ультраколоніалістів французького Алжиру. Головною програмною вимогою ФАФ стало збереження Алжиру у складі Франції. Щоб продемонструвати єдність "ультра" та місцевого корінного населення, а також засвідчити лояльність алжирських мусульман до французької влади, лідером організації обрали місцевого феодала Саїда Буалама, непричетного до жодного з ультраколоніалістичних угруповань. За підтримки колоніалістів Алжиру він був обраний депутатом, а згодом віце-головою Національних зборів французького Алжиру [6, с.141, 143].

Фактично ФАФ став єдиною профранцузькою організацією, що проводила активну політичну діяльність у колонії. Щоправда, часто вона мала деструктивний характер та дестабілізувала і без того напружену ситуацію. Наприклад, під час візиту Ш. де Голля до Алжиру у грудні 1960 р. ультраколоніалісти на чолі із ФАФ організували численні антиурядові демонстрації. У відповідь відбулися масові акції протесту місцевого населення з вимогою до Президента Франції розпочати переговори із Тимчасовим урядом Алжирської республіки, проголошеним ФНВ, щодо надання Алжиру права на самовизначення. Це, у свою чергу, призвело до збройних сутичок у м. Оран між "ультра" та мусульманами [6, с.75].

Варто зазначити, що радикалізація суспільства, характерна для початку 1960-х рр., зумовила зниження популярності мирних методів боротьби та перехід до збройних акцій. Закономірно, що

поступово сформувався запит на появу радикальної мілітаризованої організації, яка б об'єднала найрадикальніших колоністів в Алжирі. Цю політичну нішу зайняла найбільш радикальна ультраколоніалістська "Organisation de l'armée secrète" ("Таємна воєнізована організація" далі – ОАС), яка, по суті, стала символом останніх півтора років існування французького Алжиру. Поряд з тим, її створення було відповіддю на проведення референдуму у Франції 8 січня 1961 р. щодо права Алжиру на самовизначення. До речі, за незалежність Алжиру проголосували 75 % французів та 70 % алжирців [8].

ОАС утворена в лютому 1961 р. в іспанському Мадриді ультраправими студентськими лідерами П'єром Лагайардом, а також колишніми офіцерами Раулем Саланом та Жан-Жаком Сюзіні, які залишили Алжир після "тижня барикад". До організації увійшли французькі військові, переважно колишні солдати іноземного легіону, парашутисти, офіцери-"психологи" (спеціалісти з допитів військовополонених) та контррозвідники. "Генеральним комісаром" (головою) ОАС став Р. Салан, його заступниками – Жуо, Годар, Мартель та Лагайярд, які відігравали важливу роль в організації заколотів 1958 та 1960 рр. [7, с.156]. Загальна кількість "активістів" організації становила 20 тис. ОАС мала 24 регіональні відділення – "провінції", у тому числі 4 зарубіжних – у Мадриді, Барселоні, Римі та Гамбурзі. На кінець 1961 р. організація налічувала 110 груп, 88 "партизанських" загонів, 60 складів зброї та 119 конспіративних квартир [7, с.158]. Можна стверджувати, що ОАС справді стала найпотужнішою мілітаризованою організацією колоністів за увесь період французької колонізації Алжиру.

Основною метою діяльності ОАС, як і ФАФ було збереження колоніального статусу Алжиру, а головною ідеологічною ознакою – категоричне неприйняття політики Ш. де Голля щодо "алжирської проблеми". Згодом вона виступила і за встановлення диктатури у Франції [6, с.61]. Тактикою ОАС стала терористична діяльність – убивства та теракти проти ідеологічних противників, що здійснювалися, як у колонії, так і у метрополії. Варто зазначити, що замах, теракти та вбивства здійснювалися виключно у відношенні до осіб, що виступали за необхідність надання Алжиру права на самовизначення або за мирні переговори з алжирськими повстанцями. Першою жертвою став лідер однієї із найвпливовіших політичних сил Франції – Народного республіканського руху – П'єр Поп'є, який в інтерв'ю французькому телебаченню заявив, що "Французький Алжир помер". Напади здійснено також на голову французької поліції у Алжирі Роже Гавурі та відомого французького письменника російського походження Володимира Познера [9, с.5]. Організація стала широко відомою в усьому світі й через те, що її активісти шість разів здійснювали спроби замаху на Ш. де Голля [6, с.63]. Загалом, до кінця лютого 1962 р. здійснено 5 тис. замахів в Алжирі та 657 у Франції [8].

Практично кожен крок Ш. де Голля та його уряду до порозуміння та співпраці з ФНВ, скеровувався на вирішення "алжирського питання", спричинивши радикалізацію риторики та діяльності алжирських "ультра", відповідно ескалацію останніми напруги та протистояння. Особливо значну хвилю обурення викликало оголошення урядом Франції початку офіційних переговорів із Тимчасовим урядом Алжирської республіки [3, р.68].

Саме з цим пов'язаний новий етап діяльності ОАС – організація заколоту, відомого як "путч генералів". У квітні 1961 р. в Алжир прибули лідери ОАС – колишні військовослужбовці, генерали Р. Салан, Е. Жуо, М. Шаль і А. Зеллер. Вони прагнули організувати військовий заколот у французькій військовій частині в м. Алжир, відтак – захопити владу спочатку в Алжирі, а потім поширити заколот на усю Францію. До речі, цей заколот кардинально відрізнявся від "тижня барикад" у січні 1960 р. Якщо під час "тижня барикад" головною рушійною силою була громадськість та студентство, то під час "путчу генералів" нею стали військові, невдоволені політикою Ш. де Голля. Об'єднувало їх спільне прагнення зберегти Алжир у складі Франції.

У ніч з 21 на 22 квітня 1961 р. заколотники при підтримці першого полку іноземного легіону захопили мерію Алжиру, центральний комісаріат поліції, будинок генерал-губернатора та аеропорт, висунувши вимогу відставки Президента та уряду Франції, а також гарантій збереження Алжиру під французьким суверенітетом. 23 квітня 1961 р. оголошено про формування в Алжирі військового уряду. Тоді ж "ультра" організували у Парижі декілька терактів – вибухи у аеропорту Орлі та на Ліонському й Аустерліцькому вокзалах [3, р.70–71; 8].

Дії Ш. де Голля були рішучими – уже 23 квітня за його наказом у бойову готовність приведено флот у м. Тулон, на березі Середземного моря. Водночас заарештовано лідера відділу ОАС у метрополії Ж. Фор та 130 військових, так чи інакше причетних до організації заколоту [3, р.73–74].

Кульмінаційною точкою у протистоянні стало телезвернення ввечері 23 квітня Ш. де Голля до французького народу з різким осудом заколотників та проханням підтримати його у боротьбі із ними. Наступного дня у країні введено надзвичайний стан та проведено одногодинний загальнонаціональний страйк на знак протесту проти заколоту. На підтримку Президента у Франції відбулася хвиля демонстрацій, у яких взяло участь 16 млн осіб. Як наслідок, багато солдатів та

офіцерів, які спершу підтримали заколот, відмовилися від участі у ньому. 25 квітня 1961 р. в Алжирі висадився десант французької морської піхоти, генерали М. Шалль та А. Зеллер капітулювали, Р. Салан та Е. Жуо – утекли. Генералів та частину лідерів ОАС заарештовано одразу. Решту заколотників, які втекли за кордон, схопили згодом, і після екстрадиції до Франції засудили до тюремного ув'язнення [6, с.62; 10, с.318–332].

Проте придушення заколоту 1961 р. не забезпечило тривалого миру в Алжирі. І що особливо важливо – не дискредитувало ультраколоніалістів цілком, не вивело їх за межі політичної площини. Чергові успіхи у врегулюванні кризи в Алжирі призвели до нового етапу діяльності ОАС. Так, після початку мирних переговорів між ФНВ та урядом Франції і підписання 18 березня 1962 р. Евіанських угод про перемир'я та призначення референдуму щодо проголошення незалежності Алжиру, ОАС різко активізувала свою діяльність, перейшовши до тактики масштабного збройного повстання.

Наразі основним завданням організації стало втручання у процес мирного врегулювання алжирського конфлікту, не допущення проголошення незалежності Алжиру. Саме тому 13 березня 1962 р. ОАС здійснила ще одну спробу перевороту: оголосивши про створення "тимчасової центральної влади" на чолі з Р. Саланом. До речі, його амністували невдовзі після придушення "путчу генералів".

"Ультра" розпочали терор щодо європейського населення – регулярно збиралися так звані "податки" та відбувалися пограбування банків. Наприклад, у банку Алжира викрали 2,225 млрд франків [6, с.62; 10, с.334–335]. Не задовольняючись здобутою владою, ОАС прагнула поширити її на весь Алжир. Відповідно, з'явилася потреба зміни тактики – перехід до збройного повстання проти колоніальної адміністрації. ОАС почала провокувати відвертий конфлікт із французькою армією – 18 березня 1962 р., у день підписання Евіанських угод, проголошено "загальний наступ", а 21 березня 1962 р. ОАС оголосила французькі війська окупантами [4, с.179–180].

Повстання динамічно розвивалося і вже наприкінці березня 1962 р. ОАС взяла під контроль провінцію Ель-Уед на півдні країни, а 26 березня оголосила загальнонаціональний страйк та закликала своїх прихильників прибути до Ель-Уеду, щоб допомогти прорвати оточення урядових військ [4, с.181]. Таким чином, ультраколоніалісти вдалися до відвертого збройного повстання проти французької адміністрації.

З огляду на успіхи "ультра" в Ель-Уеді, у столиці колонії також активізувалися їх сили. У місті відбулася кількатисячна демонстрація на підтримку повстання в Ель-Уеді. Щоб розігнати її та попередити переростання акції у повстання, французька жандармерія відкрила вогонь по демонстрантах, що призвело до значних людських втрат – 54 особи вбито і 140 поранено [10, с. 63–65]. Це засвідчило готовність французької влади дати відсіч заколотникам. Очевидно, саме це й не дозволило повстанню поширитися на весь Алжир.

Після референдуму у Франції 8 квітня 1962 р., результати якого засвідчили цілковите схвалення політики Ш. де Голля відносно Алжиру, відбулася кардинальна зміна позиції "ультра" щодо колонізації та методів боротьби. Зникла остання надія на збереження французької присутності в Алжирі. Згідно із Евіанськими угодами, французький військовий контингент скорочувався до 80 тис. упродовж року, а через два роки мав бути виведений; "колони" на три роки наділялися рівними із алжирцями правами, після чого мали прийняти місцеве громадянство або ж вважалися іноземцями [8].

Відтак діяльність ОАС скеровувалася на те, щоб завдати максимальної шкоди місцевому населенню та майбутньому незалежному Алжиру. Саме тому ОАС, яка до цього активно протидіяла від'їзду європейців із Алжиру, тепер активно заохочувала цей процес. Упродовж декількох місяців, у тому числі й через терористичну діяльність ОАС, Алжир залишило 820 тис. осіб. Майже усі вони емігрували до Франції. Винятком стали 5 тис. іспанців, що виїхали до Іспанії та 10 тис. євреїв – до Ізраїлю [3, р. 75]. У країні залишилося близько 170 тис. європейців [1, с.187].

По мірі скорочення в Алжирі європейського населення, ОАС перейшла до жорсткого терору, використовуючи тактику "випаленої землі". Відбувалися численні теракти та підпали промислових об'єктів, французьких військових постів, адміністративних установ, лікарень, шкіл, щодня закладалося в середньому по 120 бомб [3, р.77]. Окремим напрямом діяльності "ультра" стало проведення індивідуальних терористичних актів. На 12 квітня 1962 р. перелік жертв ОАС в Алжирі налічував 239 європейців та 1389 арабів. У середньому за день ОАС здійснювала понад 100 терактів, жертвами яких ставали здебільшого мирні жителі. Зокрема, лише упродовж 2 травня 1962 р. внаслідок терактів у м. Алжир загинуло 62 особи [6, с.147–148; 8].

Такі дії остаточно дискредитували "ультра" в очах більшості французів, але діяльність організації пішла на спад лише після арешту її лідерів. Так, у березні заарештовано одного із найавторитетніших "ультра" генерал Е. Жуо, а у квітні – очільник ОАС Р. Салан. Водночас і активність воєнних дій в Ель-Уеді поступово йшла на спад: через нестачу боєприпасів та

продовольства бойовики ОАС здавалися в полон урядовим військам, давалася взяти і втрата ними віри в успіх своєї боротьби.

Організований спротив ОАС припинила лише 17 червня 1962 р., коли Тимчасовий виконавчий орган Алжиру уклав з нею мирну угоду на умовах амністії ОАС. Утім, частина ОАС, яка діяла в Орані, не визнала угоду і до 26 червня продовжувала терористичну діяльність [8]. Більшість її членів були засуджені до страти або тривалих термінів позбавлення волі [2, р.83–94]. Власне, на цьому завершується найактивніший період діяльності ультраколоніалістів. У подальшому їх організації вже не змогли відродитися, та й проголошення незалежності Алжиру 5 липня 1962 р. позбавляло їх діяльність будь-якого змісту.

Таким чином, проблема деколонізації Алжиру, що стала серйозним випробуванням для Алжиру і для Франції, спричинивши криваве протистояння між колоніальною владою та алжирським національно-визвольним рухом, призвела до появи на політичній арені третього потужного гравця – алжирських "ультра", зацікавлених у збереженні колоніального статусу Алжиру. Причому, якщо в інших колоніях на етапі національно-визвольної боротьби європейські колоністи та близькі до них кола діяли у фарватері урядової політики метрополії, алжирські "ультра" постали як незалежна сила, готова відстоювати свої інтереси у боротьбі з місцевим національно-визвольним рухом, французькою адміністрацією.

Після спроби заколоту 1960 р. вони остаточно визначилися із завданнями та тактикою своєї діяльності, перейшовши до збройної боротьби. Причому важливим чинником цього стала політика Президента Франції Ш. де Голля, скерована на мирне вирішення "алжирського питання" та забезпечення права Алжиру на самовизначення.

Новий етап політичної боротьби в Алжирі характеризувався консолідацією європейських колоністів та мілітаризацією їх об'єднань. Це переконливо продемонстрували спроба військового перевороту 1961 р. та події навесні 1962 р. І лише остаточне вирішення питання політичного статусу Алжиру, загальне зниження напруги в алжирському та французькому суспільствах, а також усвідомлення ультраколоніалістами своєї поразки поряд з перешкодами у їх діяльності призвели до її згортання.

Список використаних джерел

1. История Алжирской революции, 1954–1962 / [Р. Г. Ланда; отв. ред.: А. И. Кузьмин]. – М.: Наука, 1983. – 286 с.
2. Home A. A savage war of peace: Algeria: 1954–1962 / A. Home. – N.Y.: Penguin books, 1987. – 608 p.
3. Stora B. Les mots de la Guerre d'Algérie / B. Stora. – T.: Presses Univ. du Mirail, 2005. – 127 p.
4. Рава Э. Северная Африка на пути к независимости [пер с итал.] / Э. Рава. – М.: Соцэкгиз, 1960. – 218 с.
5. Вооруженная борьба народов Африки за свободу и независимость / [Под ред. Тягуненко В. Л.]. – М.: Наука, 1974. – 443 с.
6. Черкасов П. П. Агония империи: политические кризисы, военно-колониялистские путчи и заговоры во Франции в продолжении Алжирской войны 1954–1962 гг. / П. П. Черкасов. – М.: Наука, 1979. – 280 с.
7. Ланда Р. Г. История Алжира. XX век / Р. Г. Ланда. – М.: ИВ РАН, 1999. – 306 с.
8. Тиса Р. Алжирська революція 1954–1962 / Р. Тиса // Вперед. – 19 березня 2012. – Режим доступу: <http://vpered.wordpress.com/2012/03/19/tysa-algeria>.
9. Познер В. Место казни / [Пер. с франц К. Наумова, предисл. Ю Уварова] / В. Познер. – М.: Издательство иностранной литературы, 1963. – 208 с.
10. Арзаканян М. Ц. Великий де Голль. "Франция – это я" / М. Ц. Арзаканян. – М.: Эксмо, 2012. – 602 с.

Евгений Брагар, Ольга Сухобокова

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ АЛЖИРСКИХ УЛЬТРАКОЛОНИАЛИСТОВ НА ПОСЛЕДНЕМ ЭТАПЕ ВОЙНЫ ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ (1960–1962 ГГ.)

В статье рассматривается деятельность ультраправых профранцузских политических сил – так называемых ультраколонизаторов – на последнем этапе национально-освободительной борьбы в Алжире (1960–1962 гг.). Особое внимание уделено анализу факторов, которые привели к консолидации "ультра", созданию Фронта французского Алжира (1960 г.) и Секретной вооруженной организации (1961 г.). В то же время в статье прослеживается эволюция тактики политической деятельности ультраколонизаторов, ее радикализация, переход "ультра" к организации вооруженной борьбы и террору.

Ключевые слова: алжирские ультраколонизаторы, "ультра", война за независимость Алжира, Фронт французского Алжира, Секретная вооруженная организация.

Yevhenii Brahar, Olga Sukhobokova

POLITICAL ORGANISATIONS OF ALGERIAN ULTRACOLONISTS AT THE LAST PERIOD OF THE WAR FOR INDEPENDENCE (1960–1962)

The article analyzes activity of far-right profrench political movements, so-called ultracolonists, at the last period of the national-liberty fight at Algeria (1960–1962). Special attention is given to factors of consolidation of "ultra" and foundation of the Front of French Algeria (1960) and Organisation of the Secret Army (1961). At the same time, this article shows an evolution of the ultracolonists's tactic of political activity, its radicalisation, and the "ultra's" coming to organization of the armed struggle and terror.

Key words: Algerian ultracolonists, "ultra", the Algerian war for independence, Front of French Algeria, The secret armed organization.

УДК 94(438)

Вікторія Пилипенко

**ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА СРСР У ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ
ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН (1979–1989 РР.).**

Стаття присвячена дослідженню особливостей інформаційної політики, реалізованої СРСР в Ірані після приходу до влади Р. Хомейні й кардинальної зміни політичної доктрини післяреволюційної ісламської республіки. На основі детального вивчення архівних документів доведено, що СРСР, переслідуючи власні політично-економічні інтереси в Ірані, використовував у якості одного із важелів тиску на іранське керівництво інформаційно-пропагандистські заходи.

Ключові слова: СРСР, Іран, США, інформаційне агентство, Перська затока.

Зовнішня політика СРСР, попри свій антагонізм до головних цінностей західноєвропейської цивілізації, залежала від тектонічних зрушень системи міжнародних відносин, спричинених революційними подіями у регіонах, де перетиналися інтереси світових держав. Іран, як Москвою, так і Вашингтоном, розглядався у якості стратегічно важливого політичного партнера, контроль над яким відкривав доступ до багатой на природні ресурси Перської затоки. Ісламська революція 1979 р., проголосивши своїми цінностями незалежність від іноземного капіталу та відкрите протистояння США, стала причиною зміни інформаційної політики СРСР щодо новоутвореної Ісламської Республіки Іран (далі – ІРІ). Під радянською інформаційною політикою мається на увазі низка заходів пропагандистського характеру, що охоплювали усі сфери суспільного життя заради створення позитивного образу радянської держави й досягнення більш тісної її політично-економічної співпраці з іранським урядом в умовах кризи ірансько-американських відносин.

Попри актуальність дослідження використання різних форм пропаганди у реалізації головних засад зовнішньої політики, досвід СРСР у створенні "інформаційних штампів" залишається практично недослідженим. Побічно заходи окремих відділів, скерованих на створення позитивного образу СРСР серед населення Ірану, аналізують у своїх спогадах генеральний консул СРСР в Ісфагані 1985–1988 рр. Р. Утургаурі [1] та резидент КДБ СРСР у Тегерані 1979–1982 рр. Л. Шебаршинін [2]. Детальну інформацію щодо інформаційної політики Кремля, її відмінностей на різних етапах радянсько-іранських відносин надають матеріали Архива внешней политики Российской Федерации (далі – АВПРФ) [4; 6; 7; 9; 18–19], Российского государственного архива новейшей истории (далі – РГАНИ) [5; 12–17] й Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України) [10], більшість із документів яких уперше вводяться до наукового вжитку. З огляду на актуальність поставленої проблематики й наявності широкої джерельної бази, мета статті – дослідити специфіку інформаційної політики СРСР щодо Ірану, визначивши її методологічну еволюцію упродовж 1979–1989 рр.

Антиамериканські гасла іранської революції, з одного боку, імпонували головним ідеологічним постулатам країни Рад. З іншого боку, лідерство ісламського духовенства з радикальною програмою реформ, заважали радянському керівництву чітко кваліфікувати характер внутрішньополітичних процесів, що відбувалися у ІРІ, відповідно, оцінити становище радянсько-іранських відносин. Генеральний консул в Ісфагані Р. Утургаурі охарактеризував ставлення партійного керівництва СРСР до іранських подій як "вкрай суперечливе, пов'язане із поганими знаннями специфіки Сходу та ангажованості мислення лідерів" [1, с. 55]. "Виходячи з цього, Кремль", – згадував Р. Утургаурі, – "вимушений був вивести найбільш сприятливу для себе формулу, нібито, революція в Ірані носила антимонархічний, антиімперіалістичний характер та